

Tanóra:

A KORA ÚJKOR BEVEZETŐ ÓRA / RÁHANGOLÓDÁS

A tanóra célja:

Az újkor a 15. század végétől a 19. század végéig tartó történelmi korszak. Korai szakasza a 18. század elejének nagy európai háborúival zárul. Természetesen – ahogy korábban is láttuk – a korszakhatárok csak hozzávetőlegesek. A kora újkorban jelentős változások zajlanak, illetve indulnak el, de e változások most sem hirtelen következnek be; konkrét időpontokhoz, eseményekhez nem köthetők.

Mielőtt a kora újkor részletes tanulmányozásába kezdenénk, ismerkedjünk meg azokkal a témákkal, amelyekben a korszak sajátosságait keressük majd! Először azonban tekintsetek vissza a középkorra, s idézzétek fel ismereteiteket ugyanezen területeken, hogy a kora újkori változásokat jobban érzékeljétek!

1. Feladat

Csoportmunkában gyűjtsétek össze az érett és a kései középkor nyugat-európai gazdaságának, külön a távolsági kereskedelmének, a Földről és a világmindenségről szerzett ismereteinek, tudományos gondolkodásának, vallásának, az uralkodói hatalom jellegének, hadviselésének legfontosabb jellemzőit!

A feladatot a következő munkaszakaszokban végezzétek el!

A. Az egyes csoportok a nekik kiosztott témáról gyűjtsék össze ismereteiket pókhálóra segítségével! Csomagolópapírra dolgozzatok!

B. Az egyes csoportok tegyék közzé munkájuk eredményét!

2. Feladat

Tanári kalauz:

A feladatokat, hogy a források segítségével csoportmunkában keressétek a választ a következő kérdésekre!

1. Milyen irányokban, hogyan változott az ismert világ nagysága a kora újkorban?
2. Hogyan változott a tudományos gondolkodás helyzete, lehetősége? Mi segítette az újdonságok korábnál hatékonyabb terjedését?
3. Milyen mértékben fejlődtek egymáshoz viszonyítva az egyes gazdasági ágazatok? Hol tapasztalhatók a legnagyobb változások?
4. Milyen változások történtek Európa vallási térképén?

5. Hogyan változott a haditechnika és a hadviselés?
6. Hogyan változott az uralkodókról, az államról való gondolkodás?
7. Milyen újdonságok könnyítették a kereskedelmet, pénzügyeket?

A feladatot a következő munkaszakaszokban végezzétek el!

A. Az egyes csoportok csak a nekik kiosztott témát dolgozzák fel!

A munkátok során először válaszoljatok a forrásaitokhoz kapcsolódó kérdésekre, majd röviden válaszoljatok a témákkal kapcsolatos fő kérdésre!

Az 1-6. csoport rövid szöveges választ készítsen, a 7. szemponttáblázatot!

B. Készítsetek a többiek számára csomagolópapírra rövid vázlatot a jegyzetelésük megkönnyítésére!

Tervezzétek meg forrásaitok rövid bemutatását is!

C. Az egyes csoportok tegyék közzé munkájuk eredményét!

D. Készítsetek jegyzetet a többiek válaszáiról!

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

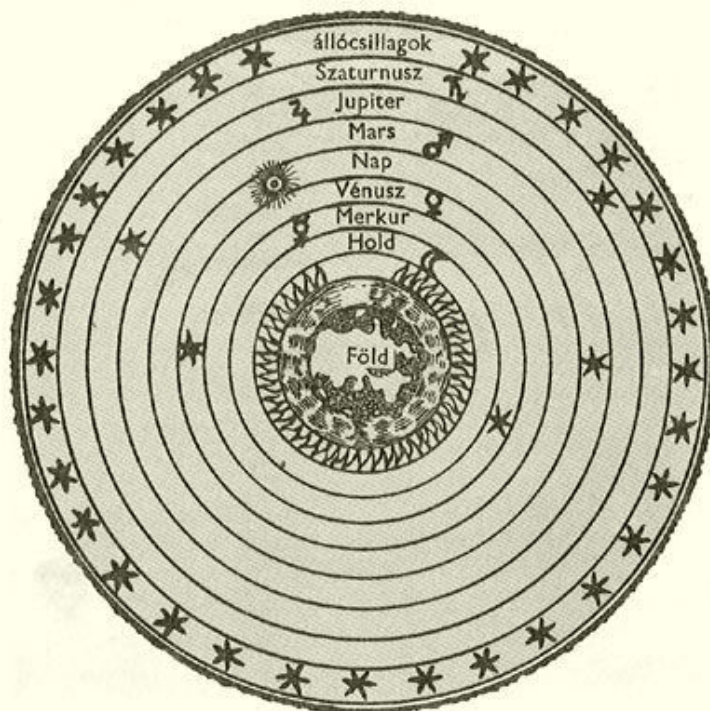
H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K APOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

I. Csoport: Táguló világ Ahogyan a középkor a világmindenséget és a Földet ismerte:

Ptolemaiosz világegyetemet ábrázoló modellje az 1. századból, melyet a keresztény egyház is elfogadott

(Forrás: <http://mek.niif.hu/04700/04744/html/naptarirendszerek0003.html>)

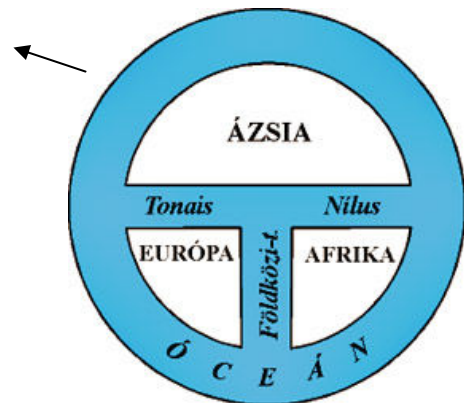

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

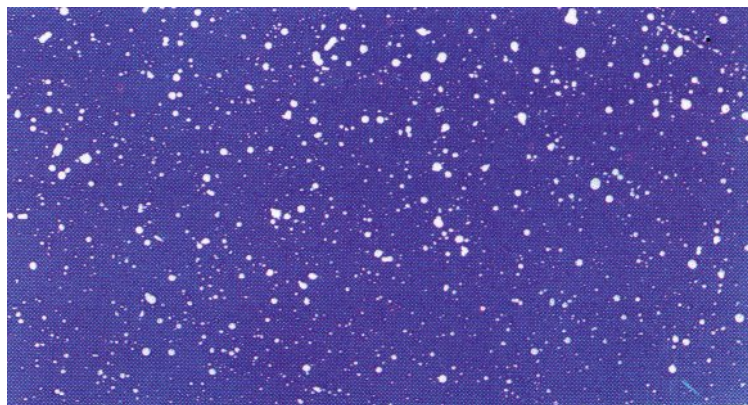
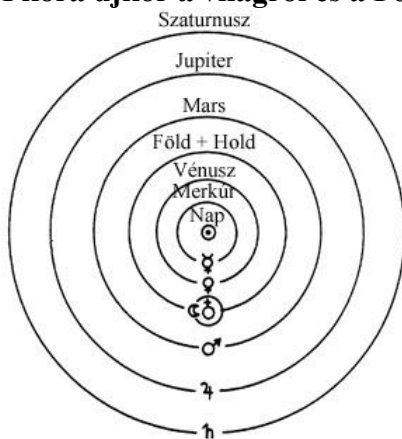
Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Kedvelt középkori világtérképek

(Forrás: <http://lazarus.elte.hu/hun/dolgozo/jesus/gyerterk/princ/alapism/alap3/alap3-5.htm>)

A kora újkor a világról és a Földről:

Kopernikusz világmérete, és ahogyan Giordano Bruno a 16. század végén a világmindenséget elképzelte

(Forrás: <http://sdt.sulinet.hu/Player/Default.aspx?g=1432caf4-26b5-40d9-97a8-afddfec57682&cid=f810dd26-0aec-4b69-be46-ef0605a182bc>; SH atlasz: Filozófia, Springer-Verlag, Budapest, 1993. 96. o.)

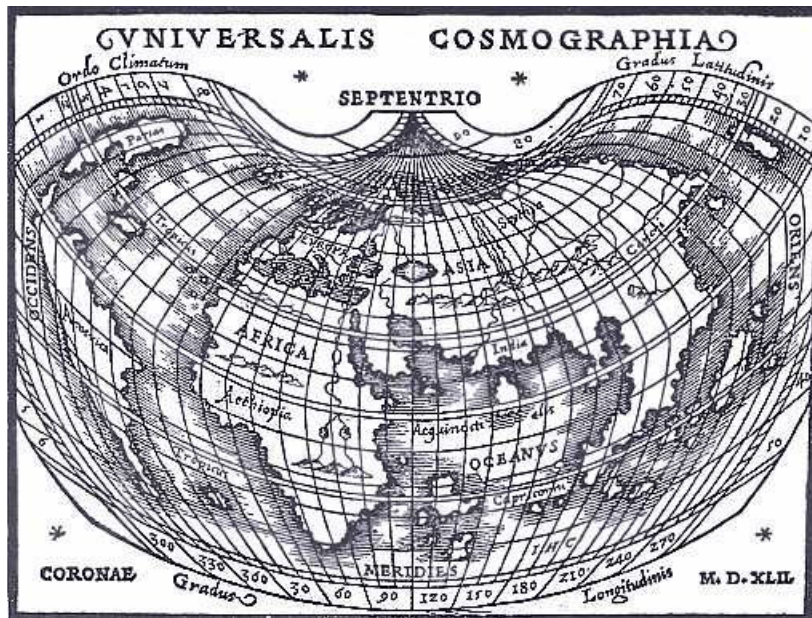
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K APOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

Térképek 1542-ből és 1594-ből

(Forrás: <http://www.google.hu/imgres?q=1542-es+világtérkép>; <http://hungary-maps.myhunet.com/hu/Terkep-Nezet/Vilagterkep-1594/wop1594/>)

Milyen értelemben használhatjuk a kora újkorral kapcsolatban a táguló világ kifejezést? Keressétek a változások magyarázatát!

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

II. Csoport: A tudományos gondolkodás és az ismeretek terjedése

„... a művészetek több hallgatója Párizsban saját egyetemi karuk korlátain túllépve néhány nyilvánvaló és kárhozatos tévedést, vagy még inkább hiú és hamis esztelenséget... merészel az iskolákban tárgyalni és megvitatni... Hogy pedig ne tűnjék úgy, hogy magukénak is vallják, amit így helyeselnek, a válaszokat úgy palástolják, hogy mialatt Scyllát akarják kikerülni, Charybdisbe esnek. Azt mondják ugyanis, hogy ezek a dolgok igazak a bölcsek szerint, de nem a katolikus hit szerint, mintha két ellentétes igazság volna, és mintha a Szentírás igazságával szemben egy másik igazság volna az elkárhozott pogányok mondásaiban...” (Részlet Tempier párizsi püspök leveléből (1277), melyben elítéli az egyetemen megjelenő veszélyes gondolatokat)

(Forrás: Történeti olvasókönyv II., Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 62. o.)

Milyen művészeteket tanultak az egyetemeken? Mi volt a párizsi hallgatók vétke? Hogyan ítélte meg ezt a gondolkodást a püspök?

„... minthogy a Szentírást sok helyen nemcsak lehet, hanem egyenesen szükséges is a szavak látszólagos értelmétől eltérő módon magyarázni, úgy vélem, hogy a Szentírásnak tudományos vitákban háttérbe kellene szorulnia. [...] azokban a természeti jelenségekben, amelyeket akár érzéki tapasztalás, akár ésszerű bizonyítás alapján ismerünk meg, semmi esetre sem szabad kételkednünk azért, mert a Szentírás egyes helyei szó szerint mást mondanak, mivel a Szentírásnak nem minden kijelentése olyan meghatározott értelmű, mint a természeti jelenségek.” (Galilei (1564-1642) egyik levelének részlete)

„Miközben szemeim előtt a Legszentebb Evangélium, melyet saját kezeimmel érintek, esküszöm, hogy mindig azt hittem és hiszem most, és Isten segedelmével a jövőben mindig hinni fogom mindazt, amit tart, prédikál és tanít a Szent Katolikus Apostoli Egyház. [...] e Szent Hivatal úgy ítélte rólam, hogy igen-igen gyanús vagyok az eretnkségben, azaz, hogy úgy tartottam és hittem, Hogy a Nap lenne a Világ közepe, és mozdulatlan lenne, míg a Föld mozogna, és nem lenne közepén. [...] igaz szívvel és nem színlelt hűséggel eskü által megtagadom, megátkozom és megvetem az említett hibákat és eretnkségeket, és általában minden bármiféle más hibát, eretnkséget és szektát, melyek ellentétesek a Szent Egyházzal [...]” (Részlet Galileo Galileinek a római inkvizíció előtt tett esküjéből, 1633)

(Forrás: Kora újkor egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 224. o.)

Változott-e a tudomány helyzete a 13. századihoz képest?

A sok szempontból Galilei munkásságának folytatójának tekintett Isaac Newton (1642-1727) angol fizikus, matematikus Cambridge-ben professzorként dolgozott. 1703-tól a Királyi Társaság elnökeként a tudományos és társadalmi élet megbecsült tagja volt.

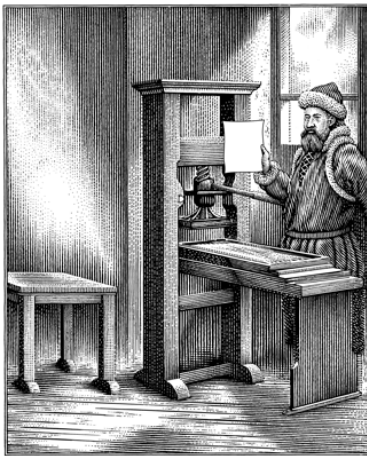

Mit jelez Newton életrajzának ez a néhány eleme?

(Forrás: <http://www.mozaweb.hu/course.php?cmd=lesson&cid=121&lid=16>
http://regi.oszk.hu/hun/kincsek/cimeliak/kezirato/kezirato_29_hu.htm)

(Forrás: <http://www.irodalmijelen.hu/node/1185>;
http://hu.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg)

Az első képen egy könyvmásoló szerzetes egy kódex iniciáléján, a másodikon a Nagyszombati-kódex egy lapja látható. A harmadik képen Gutenberget látjuk nyomdájában, a negyedikon Gutenberg nyomtatott Bibliájának egy lapját. A Biblia bizonyos részeit azonban kézzel készítették.

Az első nyomtatott Biblia mely részei készülhettek kézi munkával? Vajon miért választotta ezt a megoldást Gutenberg?

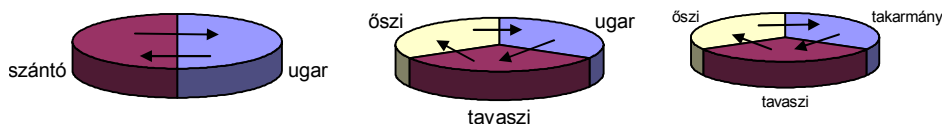

„Ebben az időben történt, hogy Mainzban, Németország egyik Rajna menti városában, és nem, mint egyesek hamisan állítják, Itáliában, hogy e csodálatos és azelőtt soha nem hallott művészetet: könyveket betűkből összeállítani és kinyomtatni, Gutenberg János, egy mainzi polgár, feltalálta és kigondolta. (Spnheimi Trithemius hirsauai apát híradása kolostorának 1450-es évkönyvében)

(Forrás: Történeti olvasókönyv II., Tankönyvkiadó, Budapest, 1980. 133. o.)

Mit tart fontosnak feljegyezni az apát a könyvnyomtatással kapcsolatban?

III. Csoport: Az egyes gazdasági ágazatok helyzete Művelési rendszerek a mezőgazdaságban

A kétnyomásos és a háromnyomásos rendszerek nemcsak a középkorban voltak használatosak, hanem az újkorban is. Igaz, a háromnyomásos lassan és biztosan egyre több területen vált meghatározóvá. A vetésforgó csak Angliában és Hollandiában jelent meg a kora újkorban.

Hogyan működtek az egyes középkorban is használt művelési rendszerek? Hogyan működött, és mi lehetett a jelentősége a vetésforgónak?

Országok	A vetés és termés aránya 11-13. századi agrárátalakulás nyomán	A vetés és termés aránya a 18. században
Anglia	1: 4	1: 8
Hollandia		1: 8
Franciaország		1: 5
Spanyolország		1: 5
Észak-Itália		1: 5
Közép-Európa		1: 3,5
Kelet-Európa		1: 3

Hogyan változott a mezőgazdaság termelékenysége a kora újkorban? A termelési módszereket figyelembe véve mi ennek a magyarázata? Mi lehet az oka a regionális eltéréseknek?

Ipar

„E háznak van egy tágas terme,
Kétszáz szövőszék áll benne.
Kétszáz férfi, nem kevesebb,
Dolgozik rajta eleget.

Mindegyiknél egy szép gyermek

Vidáman orsót tekerget.” (Angol ballada részlete 1597-ből)

(Forrás: http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/oktv_2006_2007/tort_flap1f_oktv0607.pdf)

Fejlődő iparágak a kora újkorban	Néhány adat a fejlődésről
Vas- és szénbányászat, vaskohászat	A vasat fegyverek, ekék, és egyre több szerszám készítésére használták. A faszenet kezdi felváltani a kőszén – Angliában a 16. század közepén kb. 200 ezer tonna, a 17. század végén 3 millió tonna kőszén bányásztak.
Építőipar	A várépítés mellett a városokban folytak nagy építkezések.
Nyomdaipar	A 16. századi Német-római Császárságban 45 ezer, Franciaországban 25 ezer, Angliában 10 ezer, Németalföldön 8 ezer nyomtatvány jelent meg.
Hajóépítés	A hollandok a 16. század végén évente 1000 hajót építettek.
Textilipar	A németalföldi Leidenben a 16. század közepén 10 ezer vég posztót, a század 80-as éveiben közel 30 ezer véget, a 17. század elején 100 ezer vég körüli mennyiséget állítottak elő.

Az iparban milyen változások történtek? A balladában leírtak történhetek-e egy céhes műhelyben? Milyen következményei lehettek az ipari változásoknak a társadalmi rétegződés szempontjából?

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

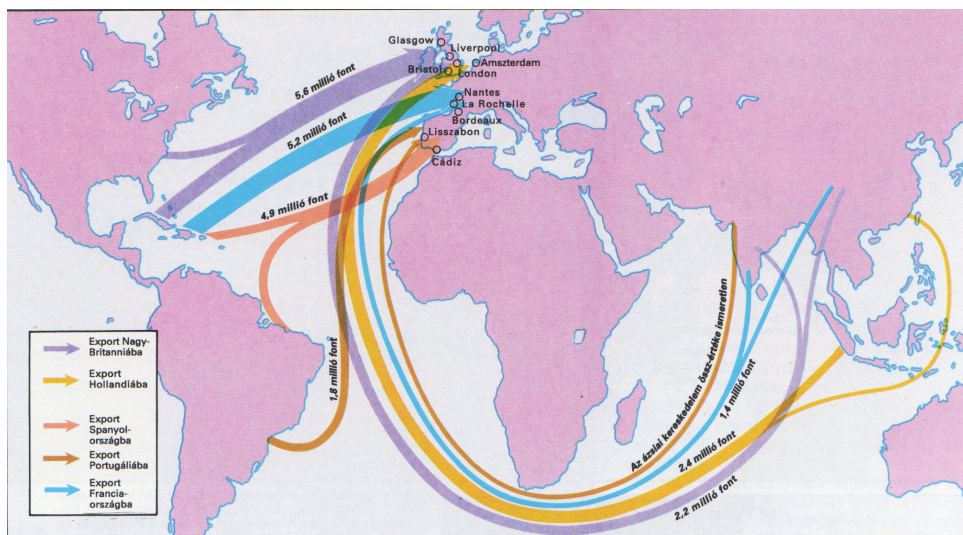
A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

A kereskedelmi útvonalak

A középkori Európa fő kereskedelmi útvonalai
(Forrás: <http://www.tortenelemklub.hu/?tema=137>)

Európába irányuló fő kereskedelmi útvonalak a 18. század elején
(Forrás: The Times Atlasz, Világtörténelem; Szerkesztette: Goffrey Barraclough és Norman Stone, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.)

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Vessétek össze a térképet az atlaszotok azon térképével, amely a középkor kereskedelmi útvonalait ábrázolja! Hogyan változott a kereskedelmi utak elhelyezkedése és jelentősége a kora újkorban? Mik lehettek a változások okai?

Újdonságok a kereskedelemben

A 15. és a 18. század között az európai gazdaság összes ágazata közül a kereskedelem fejlődött a legdinamikusabban. A kereskedelemben élen járó országok esetében sem lehetett több az export-import 10-15%-nál. De a távolsági kereskedelemnek így is különösen nagy jelentősége volt, mert nagy pénzvagyonok felhalmozását tette lehetővé. Ráadásul a kereskedőkön kívül az érintett területek és városok is sok hasznot húztak belőle. Az ágazat meghatározó voltát jelzi, hogy itt, illetve a hozzá kapcsolódó pénzügyletekben jelent meg a legtöbb újdonság. A kereskedelem bővülésével új **típusú kereskedőtársaságok jöttek létre, melyek** egyfajta részvénytársaságként működtek. Tevékenységükbe bárki fektethetett pénzt, nemcsak kereskedők. A kereskedőtársaságok egy része banki tevékenységet is folytatott. Ezek jelentős részéből idővel egyre inkább **magánbankok** lettek, amelyek kereskedelemmel már nem, csak kereskedelmi vállalkozások finanszírozásával, értékpapírokkal, számlavezetéssel, állami kölcsönökkel foglalkoztak. **A kereskedést könnyítette meg a tőzsde is.** Már a középkor végén is létezett néhány (Antwerpen - 1460, Lyon - 1462), de csak a 16. században terjedt el Európában. A tőzsde olyan piacként jött létre, ahol távollevő árukra kötöttek üzletet. Áruminták persze jelen voltak, hogy meg lehessen győződni az áru minőségéről. Elsőként tehát árutőzsdék jöttek létre. Csak olyan árukat adhattak-vehettek, amelyekre mérték, mennyiség és súly alapján lehetett üzletet kötni. A másik típus, az értéktőzsde elsőként Amszterdamban jött létre a 16. században. Itt értékpapírokkal lehetett kereskedni. Működésüket állami és szakmai előírások szabályozták.

Milyen új jellemzői vannak az újkori kereskedőtársaságoknak? Hogyan működött az ekkor létrejövő tőzsde? Miért könnyítette kialakulása a kereskedelmet?

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

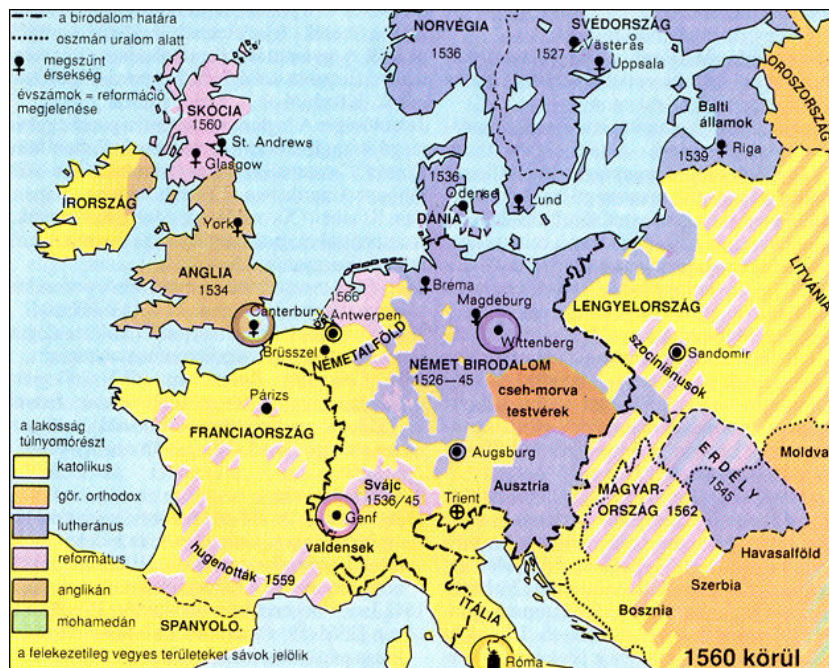
H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

IV. Csoport: A vallás

Középkorai történelmi atlasz / A kereszténység Európában (XI-XVI. század)

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

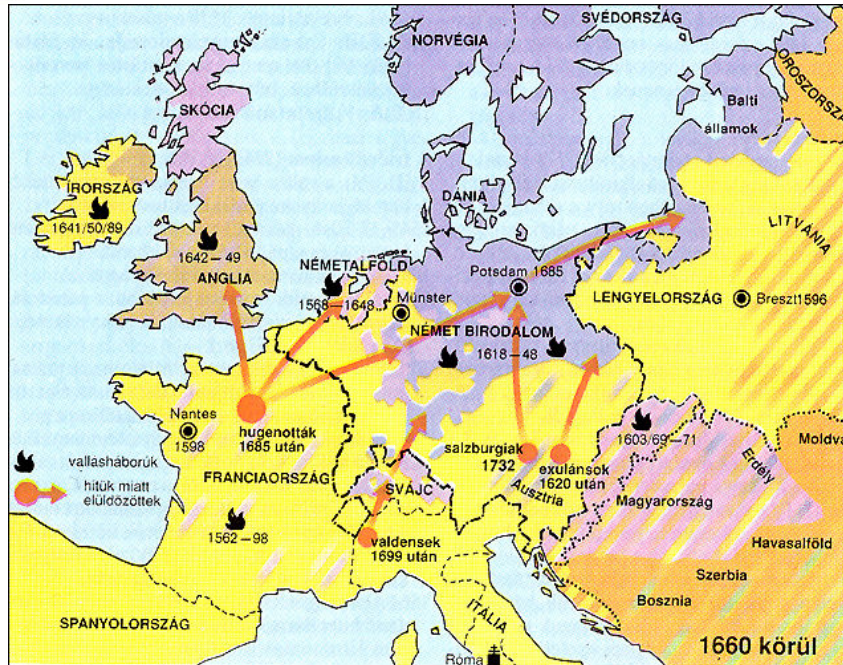
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

(Forrás: <http://www.google.hu/imgres?q=reform...>)

Hogyan változott Európa vallási térképe a kora újkorban? Mit tudtok a változások okairól?

V. Csoport: A hadviselés

A százéves háború

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

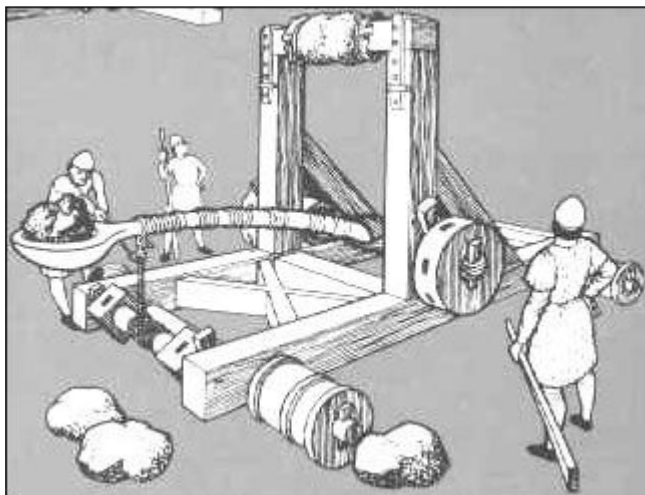
KAPOSVÁRI
EGYETEM

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

A kompetencia-alapú pedagógusképzés regionális szervezeti, tartalmi és módszertani fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem részvételével

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

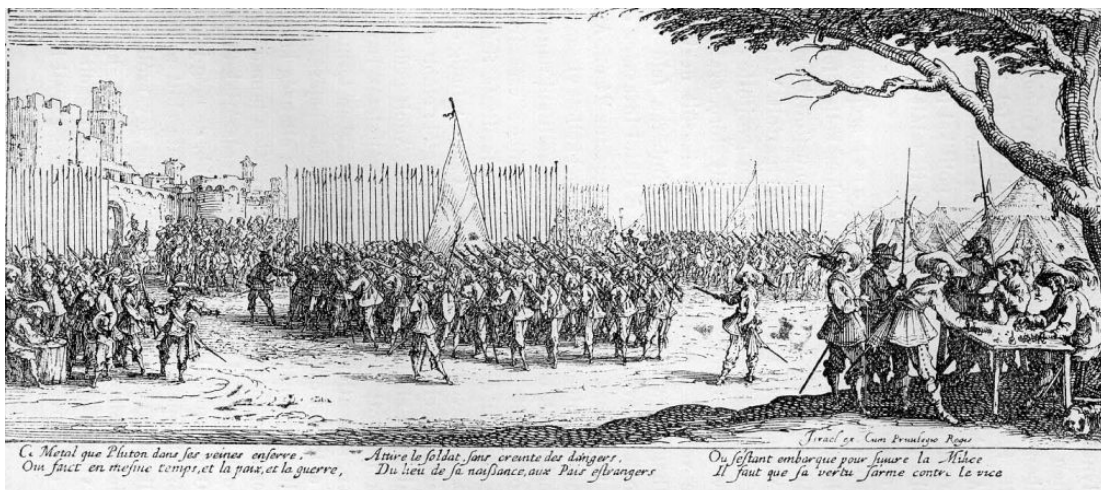
(Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Battle_of_crecy_froissart.jpg; http://www.jeanne-darc.info/p_war/0_battles/crecy.html)

Egy középkori ostromgép

(Forrás: <http://sdt.sulinet.hu/Player/Default.aspx?g=15c6d288-8e14-48a0-a1cb-8650619849f1&cid=f02c1e56-d5d3-40b9-beb1-16d33acdf142>)

Milyen fegyvereket használtak a középkori harcokban? Milyen származású volt a katonák többsége? Milyen volt az egyes fegyvernemek aránya?

Katonák toborzása a harmincéves háborúban (1618-48)

Jacques Callot A háború nyomorúsága című rézkarc sorozatának egyik darabja

(Forrás: <http://rezkarcfitness.blogspot.com/2011/06/jacques-callot-haboru-nyomorusaga.html>)

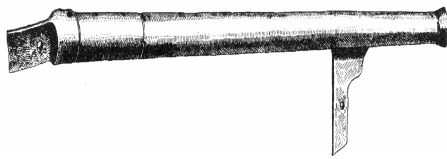

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Szakállas puska és muskéták (Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Puska>)

A kora újkor új fegyverei: A **szakállas puskák** hossza 2 m körüli volt, súlyuk 15-20 kg közötti. Nevüket a cső alsó felére hegesztett szakállszerű csőnyúlványról kapták. Ezt stabil helyre kellett beakasztani, nehogy a visszalökő erő eltörje a lövész vállát. Főleg a várak védői használták. Valószínűleg ebből fejlődött ki a kb. 1,5 m hosszú és 8-10 kg súlyú **muskéta**. Ezt egy puskavillára kellett támasztani, mert mérete miatt szabad kézzel nem lehetett célra tartani. Hossza és súlya is fokozatosan csökkent a tökéletesítése során. A 17. században a **könnyebb kézi lőfegyverek** is megjelentek, melyek már semmiféle alátámasztást nem igényeltek.

A képek és a szöveges ismertető alapján mik lehettek a legnagyobb változások a kora újkor hadseregeiben a középkorhoz képest?

VI. Csoport: Az uralkodóról és az államról másképp

„Franciaország királya királyságában olyan, mint egy emberré lett Isten, mert amit a király tesz, azt nem mint király teszi, hanem mint Isten [...] Ezt a királyságot ugyanis nem akar ki tartja birtokában, hanem a király isteni kegyelemből, amit a felkenés, a három lilium és a mennyből küldött királyi zászló, valamint a teljes nyilvánosság előtt végbevitt, és az egész föld által elismert, csodás tettei jeleznek. Mindez azt mutatja, hogy királyságát egyedül Isten kegyelméből tartja birtokában [...]” (Charles de Grassaille a francia király hatalmáról, 1538) (Forrás: Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 30. o.)

Hogyan jellemzi, és honnan származtatja az uralkodói hatalmat a szerző?

„Minden csak dísz és sallang. Valóságos különbség nincsen miköztünk. Ahogy a komédiások egyik percben császári, vagy hercegi maszkot öltenek, a másikban pedig már szolgák, vagy szánandó teherhordozók, az előírt szerep szerint, a császárral is éppen így áll a dolog.

Nyilvános pompája kápráztat, de függöny hasadékán át figyelve, igen közönséges ember ökelme is, néha még közönségesebb, mint legutolsó alattvalója. Ő is meghunyászkodik, bosszús, irigy, mint akárki más, gondok és félelem szorongatja a torkát, ha seregei közepén halad. Vagy azt hiszed, hogy őt kevésbé kerülgeti a guta, mint téged? Lázás fájdalmai különbek és királyibbak, mint a tiéd? És ha öregség dönti meg a hátát, megszabadítják-e testőrjászái ettől a tehertől? Ha borzong a halálfélelemtől, megnyugtató-e majd az udvari emberek jelenléte? Ha féltékeny, ha dühöng, megszelídíti-e a mi hízelgésünk? Még az égbolt minden csillagával és gyöngyös díszével kivarrt mennyezetes ágy sem használ neki, ha elfogja a hasgörcs!” (Michel de Montaigne: Esszé, 1580)

(Forrás: Száray Miklós: Történelem II.; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 201. o.)

Mi az újdonság és a „veszélyes” a szerző gondolatmenetében? Minek a kiindulópontjává válhat ez a gondolkodás?

„S minthogy a tapasztalat azt tanúsította, hogy a királyi tisztség, valamint a hozzá tartozó egyszemélyi hatalom ebben az országban és Írországban szükségtelen, terhes és veszélyes a nép szabadságára, biztonságára és általános érdekeire nézve, és hogy a királyi hatalmat és a felségjogokat a legtöbbször az alattvalók elnyomására, kifosztására és leigázására használták fel, továbbá hogy általában és természetes módon bárki, aki ilyen hatalom birtokába kerül, legfőbb érdekévé teszi meg, hogy csorbítsa a népet megillető szabadsági jogokat, és saját akaratát és hatalmát a törvények fölébe rendelje; iktassék ezért törvénybe [...], a királyi tisztséget ebben az országban nem viselheti és nem gyakorolhatja egyetlen ember sem egyszemélyi módon [...]. (A monarchia eltörléséről hozott törvény Angliában, 1649)

(Forrás: Kora újkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény; Szerkesztette: Poór János, Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 72. o.)

Milyen szempontok alapján szüntette meg – igaz csak rövid időre – az angol parlament a monarchiát? Mi az újdonság abban, ahogyan ítéletet mondtak a monarchiáról, mint államformáról?

VII. Csoport: Újdonságok a fizetőeszközökben

Pénz és értékpapírok

A kora újkori Európa pénzrendszere, a középkoréhoz hasonlóan a **nemesfémekből készült pénzermékre** épült. Ám a kereskedelem élénkülése és az állami kiadások növekedése ekkoriban jelentősen növelte a pénz iránti keresletet. A pénzhiányt a különféle értékpapírok használatával enyhítették. Ilyen értékpapír a kötvény, a váltó.

A **kötvény** hitelviszonyt megtestesítő értékpapír. Vele a kibocsátó (az adós) arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzüsszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb jutalékait, valamint az általa vállalt esetleges egyéb szolgáltatásokat, továbbá a pénzüsszeget a

kötvény mindenkori tulajdonosának, illetve jogosultjának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti. A korszakban az államok finanszírozták ezzel szívesen kiadásait. A **váltó** határozott időre (a lejárat ideje) és névre (a kibocsátó neve) szóló értékpapír, amely szintén hitelviszonyt testesít meg. Leggyakrabban az áruhitelezés során használták, amikor az áru vevője nem készpénzzel fizetett, hanem váltót bocsátott ki, amelyben elismerte az áruért a tartozását, és annak kiegyenlítésére kötelezettséget vállalt. A váltókat pénzhelyettesítőként alkalmazták a pénzhiány pótlására, de problémát okozott, hogy nem mindenki fogadott el egy általa ismeretlen vagy éppen túl jól ismert személy által aláírt váltót fizetőeszközként. Ebben segített, hogy a váltók beváltására (leszámítolására) bankok is vállalkoztak, amik létrehoztak egy apparátust a váltókat kibocsátó személyek fizetőképességének, megbízhatóságának ellenőrzésére, majd a lejárt váltók ellenértékének beszedésére. Természetesen a bankok leszámítolásakor nem fizették ki a ráírt teljes összeget, hanem annak csak egy részét. Minél közelebb volt a lejárat napja, annál nagyobb részét fizették ki a váltón szereplő pénzmennyiségnek.

A 17. századtól egy harmadik értékpapír is megjelent, a **részvény**. A részvény azt igazolja, hogy tulajdonosuk valamely vállalkozás alaptőkéjéhez járult hozzá, és a befektetett pénz után jogosult a kiosztásra kerülő nyereség arányos részére, az osztalékra. Társtulajdonosi jogokat megtestesítő értékpapír, aminek fontos vonása az, hogy a tulajdonosuk nem vonhatja ki a vagyont a vállalkozásból. Az első részvények még névre szólóak voltak, és nehezebben lehetett őket átruházni, mint a ma szokásos bemutatóra szólókat.

Az időszakos pénzhiány a váltókat felvásárló bankokat is érinthette, ezért gyakorlattá vált, hogy a **bankok saját váltót, bankjegyet** bocsátottak ki. A bankjegy egy speciális váltó, aminek kibocsátója csak bank lehet, és nincs lejárat ideje, amivel a bank azt vállalja, hogy az általa kibocsátott pénzhelyettesítőt bármikor hajlandó árupénzre (nemesfém) váltani. További gondot jelentett, hogy a bankok által kibocsátott váltókat, a bankjegyeket sem fogadta el mindenki fizetőeszközként, nem minden gazdasági szereplő bízott meg minden bankban. Ez indokolta, hogy országoként egy-egy kiválasztott bank (jegybank vagy központi bank) váltóinak elfogadását jogszabályokkal tették kötelezővé, és ezzel kialakult a jegybankpénz, amit a köznapi szóhasználat ma bankjegynek nevez. A 17. század végén, főleg a háborús kiadások növekedése miatt jelentek meg ilyen papírpénzek, de egyelőre nem váltak meghatározóvá.

Mire szolgáltak a különböző értékpapírok? Milyen kötelezettséggel jártak a kibocsátóra? Mit jelentettek az értékpapírok azok számára, akiknek ilyenek a birtokában voltak? Milyen kockázatokkal járt a használatuk? Miért terjedtek el mégis? Rendezzék szemponttáblázatba válaszaitokat!

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K KAPOSVÁRI
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

3. Feladat

Értékelj az egyes csoportok munkáját 1-5-ig terjedő skálán!

1. Tartalmasság
2. Érthetőség
3. Jegyzetelhetőség

4. Feladat

Fogalmazz a csoportok témáihoz 2-2 kérdést, amelyekre a kora újkori fejezet során választ szeretnél kapni!

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV